

המכון הביו-ביבליוגראפי „גנזים“

עצם הרעיון על רישום ביבליוגראפי לספרות העברית בדורות האחרונים וכינוס החומר הביוגראפי על הסופרים העברים מעת צמיחת הספרות העברית החדשה, היינו מימות מנדלסזון וה„מאספים“ עד ימינו אנו, אינו חדש בעיקרו ועל הצורך בכך דשו רבים בשנים האחרונות. כל חוקר הספרות העברית נתקל בקושי ראשוני זה — חוסר ביבליוגראפיה מסודרת ושיטתית לספרות העברית, שעל כן נאלץ הוא עצמו לעסוק בכך לשם סיפוק החומר הביבליוגראפי הדרוש לו. ממילא מובן, כי ביבליוגראפיה, הנעשית באקראי ולא בשיטתיות הראוייה, וכן לא על ידי ביבליוגראף מנוסה ומוסמך, רחוקה משלמות ועל כן רחוקה היא מלמלא את תעודתה.

דחיפה ראשונה לביצועו של רעיון זה ניתנה ע"י מר אשר ברש¹, שכינס

---

¹ עם קריאת ההגזה ירד עלינו כחתף אסון פטירתו של א. ברש ז"ל ביום י"א בסיון תשי"ב (4.6.52) בעודו בעיצום פריחתו ויצירתו וכל כולו תכניות רבות מעוף לגבי עתידו של המכון. תנצב"ה.

מלפני כמה שנים חבר סופרים, חוקרי ספרות וביבליוגרפים, לשם טיכוס עצה כיצד לתקן פגם גדול זה. עיקר רעיונו היה — כל כינוס ורישום הוא בבחינת הצלה מירידה לטמיון של יצירות ואוצרות רוח ותרבות — בין אם זכו אלה להידפס ובין שנשארו עד כה בכתובים בצורות שונות. הוא הביע רוב חרדתו, בשמו ובשם אגודת הסופרים, למצב הקיים מבחינה זו ואף הודיע שאגודת הסופרים העבריים בישראל מבקשת להטיל על עצמה ביצועו של רעיון זה על ידי ייסוד מכון ביוגרפיה וביבליוגרפיה. לאחר בירורים מרובים נבחרה ועדה בת ארבעה חברים (א. יערי, דב סדן, ג. קרסל וב. שוחטמן), שעליה הוטל להתקין תכנית עבודה ועיקרי יסוד למכון.

בשלהי תשי"א סוכמה עבודת הוועדה בעיקרים אלה:

(א) התכלית. תכלית המכון הוא באיסוף וליקוט של ידיעות ביוגרפיות וביבליוגרפיות, בין גדולות ובין קטנות, על כל מחבר עברי ועל כל חיבור עברי בכל מקום בדורות האחרונים, היינו מימות מנדלסזון וה"מאספים" עד ימינו אנו, כדי להגישו בצורה הנאותה לרשות הציבור ושימוש.

(ב) האמצעים. לשם השגת התכלית הנזכרת יש לרשום ברישום ביב"ל ביוגרפיה כל חיבוריהם של המחברים העבריים, החל בספר, חוברת וקונטרס וכלה במאמר, הערה וכיוצא באלה, שנדפסו וכן יירשם כל מה שנכתב על הסופרים העבריים בכל לשון בעולם, החל בספר וכלה בידיעה ואפילו במודעה, שיש בה משום חשיבות מיוחדת. רישום זה יש להוציא לפועל בשיטה אחידה ובמיטב השכלול, במידה שכל מבוקש יימצא ללא כל חיפוש יתר.

(ג) הארכיון. מכיון שהחומר המודפס אינו כולל עדיין את כל נכסיה של הספרות העברית, הצרורים ופזורים גם בגנוי עובונות של כתבי יד, איגרות סופרים וכיוצא באלה, הוטל על המכון לרכוש במידת האפשר אוצרות אלה של כתבי יד. נוסף לכך יש לשלוח לכל מחבר שאלון מפורט על חייו ויצירתו. שני סעיפים אלה ישלימו בהרבה את החומר הנדפס ויהוו את הארכיון של הספרות העברית החדשה. סעיף שלישי הוא קיבוץ תמונות קיבוציות ובודדות של סופרים עבריים.

(ד) המכון לשירות הרבים. כל החומר הנאסף והרשום יועמד לשירות הקהל הרב של חוקרים, סופרים ומעיינים. נוסף לכך יש להעמיד לרשות הקהל ספרי שימוש מכל הסוגים לתולדות הספרות (אנציקלופדיות, ביבליוגרפיות, מונוגרפיות וספרים כוללים לתולדות הספרות והסופרים, ספרי זכרונות וכיוצא באלה). לאמור, אשר לספרים, מצטמצם המכון, אך ורק בסוגים הנזכרים, שכן מסייעים הם לאמצעיו ביצירת ידות וכלים לספרות העברית.

(ה) סעיפים נוספים. עוד כמה וכמה תפקידים מוטלים על המכון, אולם, אותם יש להניח לכשיצא למרחב הפעולות.

תכנית זו שימשה יסוד לאגודת הסופרים לפתיחת המכון באחד בפברואר 1951. הועד המנהל שנבחר על ידי האגודה כולל שבעה חברים והם: א. ברש — יו"ר, א. יערי, ישראל כהן, י. למדן, דב סדן, ג. קרסל — מנהל, ב. שוחטמן. מרובים היו הקשיים בראשית עבודתו של המכון: התקציב המצומצם, חוסר

דירה ואחרון אחרון — חוסר עובדים מנוסים. ברם, מקץ השנה הראשונה יש לציין בסיפוק רב, כי המכון יוצא לדרך המלך והוא עומד עתה לפני התרחבות ניכרת. מאזן השנה הראשונה בשטחים השונים לפעולות המכון הוא כזה:

(א) הרישום הביבליוגרפי. נבדקו ונרשמו באופן שיטתי כל יצירות הסופרים והחכמים העבריים, שנתפרסמו בכתבי העת: „השלוח“, „מאזנים“, „גליונות“, „התקופה“ וכן כל מה שנתפרסם בכמות אלה על הסופרים ויצירותיהם. מכתבי עת אלה נבדקו כבר למעלה ממאה כרכים והכרטיסיה הביבליוגרפית מונה כבר למעלה משתי רבבות. עד לבדיקה השיטתית של העתונות היומית, נעשית, לעת עתה, בדיקה חלקית, לשם רישום החומר הביבליוגרפי בלבד, האצור בה בשפע. הכרטיסיה הביבליוגרפית היא לפי א"ב אחת וסדורה בסידורה הפנימי כסדר הקטלוג.

(ב) השאלון. חובר שאלון מפורט בן 32 שאלות והוא נשלח למאות סופרים בארץ ובחוץ לארץ. עד כה כבר נתקבלו הרבה תשובות. רבים, שטרם השיבו, הודיעו על משלוחן הקרוב של התשובות. עם התשובות מתקבלות גם ביבליוגרפיות, אבטוביוגרפיות, תמונות וכל מיני ידיעות על עובנותיהם של סופרים וגורלם של עובנות ספרותיים.

(ג) הארכיון. החכם רש"א הורודצקי מסר ל„גנזים“ את כל אוצר חליפת המכתבים שלו עם חכמים וסופרים עברים במשך ששים שנה האחרונות. אוצר זה מלא וגדוש מכתבים מרובי ערך של חכמי ישראל ממזרח וממערב והוא מהווה יחד עם האיגרות שנתקבלו מידידי המכון באמריקה והתשובות לשאלונים את היסוד לארכיון היצירה העברית בדורות האחרונים. מתנהל משא ומתן על קבלת אספים דומים בארץ ובחוץ לארץ.

(ד) סניפי „גנזים“ בחוץ לארץ. מראשית פעולתו נתן המכון את דעתו על סופרי עברית בחוץ לארץ וביקש את עזרתם לריכוז החומר המצוי שם לשם העברתו לכאן. הנסיון הראשון נעשה בהקמת סניף ל„גנזים“ בארצות הברית. הועד הזמני שנבחר בניו-יורק (מ. ריבולוב — יו"ר, ע. בן עזרא — מזכיר ומשה שטארקמאן — ראש הועדה לפירסום) כבר ניגש לפעולה. וכבר לפני היווסד הועד שלחו ד. פרסקי ומ. שטארקמאן חומר חשוב ויקר (בעיקר — איגרות סופרים). עתה מתנהל משא ומתן על הקמת סניף ל„גנזים“ באירופה (אנגליה וצרפת). בדרך כלל היתה היענות חמה של הסופרים העברים בחוץ לארץ לרעיון „גנזים“ והם בודאי יעשו הכל לקידום הפעולה.

זהו בדרך כלל סיכום פעולת המכון עם סיום שנתו הראשונה לקיומו. עם הסיכויים הקרובים לקבלת דירה וכמה ספריות חשובות מעובנותיהם של סופרים נפטרים יש לצפות להרחבה המקווה של הפעולות, שבכללן — סידור הארכיון והרשמתי. הועד המנהל מתכנס מדי פעם בפעם ומחליט על הפעולות הקרובות. מובטחת העזרה הכספית של הממשלה. אולם לעת עתה מתכסה התקציב על ידי אגודת הסופרים.